

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

УДК 37.013.42+371.14

Касьянова О. В.

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ДИТЯЧИМИ ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасна соціокультурна ситуація створює для молодого покоління виховне середовище, яке, з одного боку, пришвидшує процес набуття життєвого досвіду, з іншого – ускладнює його через різновекторність впливу соціальних інститутів, що суттєво позначається на процесі соціалізації, формуванні ціннісних орієнтацій, оволодінні правилами поведінки.

У зв'язку з цим значно посилюється роль дитячих громадських об'єднань, які за останнє десятиріччя набули значної самостійності та автономності і щодо територіального розташування, і у виборі програми, змісту діяльності, форм, методів роботи з дітьми та молоддю. Усвідомлення їх значення у формуванні світогляду особистості, її моральних якостей та навичок соціальної активності актуалізує проблему вдосконалення педагогічного керівництва процесом їхнього розвитку та використання виховного потенціалу.

Сьогодні в більшості вищих навчальних закладів триває активний процес науково-теоретичного обґрунтування основних складників професійної діяльності соціального педагога, визначення напрямків його роботи та обсягу знань, умінь, навичок, якими має оперувати фахівець для успішної роботи в соціально-педагогічній сфері. Так, в освітньо-професійній програмі та освітньо-кваліфікаційній характеристиці соціального педагога закладено ідею виконання фахівцем функцій організатора дитячих та молодіжних об'єднань. Але, як показує наявний досвід, роботу з дитячими громадськими об'єднаннями не завжди розглядають як один із напрямів діяльності соціального педагога.

Аналіз практики з досліджуваної проблеми дозволив виявити також проблему професійної компетентності соціальних педагогів, пов'язану з відсутністю уявлень дорослих лідерів про сучасний стан, тенденції розвитку дитячих, підліткових спілок, організацій, варіативний та масштабний характер їхньої діяльності, усвідомлення власної ролі та виховного потенціалу дитячих громадських об'єднань й недостатній досвід роботи у взаємодії з ними.

Отже, постає питання підготовки відповідних висококваліфікованих спеціалістів, здатних підтримати дитячу соціально та особистісно значущу ініціативу й самодіяльність, спрямувати вплив мікросередовища дитячих об'єднань на формування соціальної активності молодого покоління. Вирішення цього завдання покладено на систему післядипломної педагогічної освіти (далі ППО), що передбачає навчання фахівців на курсах підвищення кваліфікації та в міжкурсовий період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що дитячі громадські об'єднання як своєрідні соціальні утворення є предметом дослідження со-

ціологів, педагогів, психологів. Так, у роботах Л. Алієвої, Ю. Жданович, А. Кірпичника, Б. Купріянова, Р. Литвак, Р. Охрімчук, Т. Окушко, О. Панагушиної, С. Тетерського, Т. Трухачової та ін. визначено виховні можливості, цілі й завдання, розкрито соціально-педагогічні та організаційні умови соціалізації підлітків.

Особливості професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів розглянуто в наукових працях О. Безпалько, Ю. Галагузової, Н. Гарашкіної, І. Зверєвої, А. Капської, І. Ковчиної, М. Малькової, Ю. Мацкевич, Ж. Петрочко, С. Харченка та ін. Процес формування готовності соціальних педагогів до діяльності в громадських організаціях досліджували О. Балдинюк, В. Виговський, В. Коляда, О. Лісовець, Л. Романовська, О. Сорочинська, М. Шакурова та ін.

Питання професійного розвитку педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти сьогодні постає одним із вагомих. На думку більшості зарубіжних та вітчизняних учених (С. Болтівець, С. Змеєв, В. Олійник, Н. Протасова, Т. Сорочан та ін.), освіта дорослих має ґрунтуватися на андрагогічних принципах, що передбачають пріоритетність самостійного навчання й спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу, опору на досвід слухачів, актуалізацію результатів навчання, елективність, інноваційність, урахування освітньо-кваліфікаційного, життєвого досвіду, перспектив кар'єрного зростання та вікового періодів, сприяє створенню умов для вільного та усвідомленого вибору форми навчання.

Водночас, незважаючи на наявність численних досліджень теоретичних та практичних аспектів проблеми, потребують розгляду питання підготовки соціальних педагогів до взаємодії з дитячими громадськими об'єднаннями в системі післядипломної педагогічної освіти.

Метою статті є розкриття в межах певного обсягу процесу підготовки соціальних педагогів до взаємодії з дитячим громадським об'єднанням у системі післядипломної педагогічної освіти. Зважаючи на мету, ставимо завдання: визначити виховний потенціал дитячих громадських об'єднань та шляхи взаємодії з ними соціального педагога, окреслити напрямки підготовки соціальних педагогів до роботи з дитячими об'єднаннями в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз наукових досліджень із проблеми діяльності дитячих громадських об'єднань виявив, що більшість дослідників вважають його добровільним формуванням, де діти об'єдналися самостійно чи разом із дорослими для задоволення своїх соціальних потреб та інтересів, здійснення соціально значущої діяльності за провідної ролі педагогів [1; 2; 3; 4]. У роботах дослідників зазначено, що в такому об'єднанні дитина є суб'єктом життєдіяльності групи, а дорослий – її активним учасником (лідером, вожатим), визнаним дітьми.

Зосереджуючи увагу на можливостях дитячих громадських об'єднань, виявлених на підставі аналізу їхніх основних структурних характеристик та вивченні досвіду, зазначимо, що на новому етапі розвитку вони є активним суб'єктом соціально-педагогічної діяльності, а їхній виховний потенціал у контексті соціального виховання полягає в кількох аспектах:

- об'єднанні дітей та підлітків на основі спільних інтересів і потреб;
- засвоєнні дітьми майбутніх соціальних ролей у процесі діяльності;
- організації різноманітної, соціально та особистісно значущої діяльності вихованців, пов'язаної з конкретними ситуаціями повсякденного життя;
- наявності емоційно-комфортного середовища та допомозі дітям у по-

шуках надійної життєвої опори, яка ґрунтується на духовних цінностях, осмисленні себе й свого місця в житті;

– ствердженні почуття самоцінності та значущості, можливості випробувати власні сили, навчанні справлятися із ситуаціями неуспіху;

– соціальному захисті, забезпеченні дотримання норм охорони та захисту прав дітей і підлітків;

– забезпеченні умов для міжособистісного спілкування на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії;

– набутті навичок ведення здорового способу життя та попередженні негативних явищ в учнівському оточенні;

– наявності дорослих лідерів, здатних повести за собою інших.

Сьогодні виховний простір Луганщини представляють дитячі об'єднання, які діють у загальноосвітніх та позашкільних закладах. Створені з ініціативи дітей та за підтримки місцевих державних структур, вони працюють за різними напрямками, реалізуючи програми та проекти різного спрямування. Серед розмаїття об'єднань – обласна дитяча громадська організація „Лугарі”, міські, районні дитячі громадські об'єднання та об'єднання, які здійснюють роботу в навчальних закладах, музеях, дитячих клубах.

Разом з ними в суспільстві діють і „неформальні” об'єднання, які є однією з форм соціалізації та самореалізації для сучасного покоління. Участь підлітків у неформальних об'єднаннях пов'язана з потребою у вирішенні своїх соціально-психологічних проблем, компенсації власних невдач у родині та школі, неформальному спілкуванні з однолітками, бажанні відчувати себе вільно й комфортно. Причому такі об'єднання зовсім не завжди позитивно соціально спрямовані, що потребує від педагогів належної уваги та досвіду взаємодії з дитячими осередками різного спрямування [4].

Важливу роль у цьому відіграють професійно значущі якості соціального педагога, якими, на думку російської дослідниці Р. Литвак, є любов до дітей, інтерес до їхнього життя, виховання й розвитку, організаторські здібності, ініціативність, відповідальність, творчий підхід до праці, комунікабельність, оптимізм, загальна культура [1].

Організація різноманітної та ефективної роботи з дітьми в об'єднанні потребує від соціального педагога знань про предмет своєї праці – дітей, підлітків і колективи, у які вони об'єднані, – клуби, секції, об'єднання за інтересами, організації, а також знань загальних основ виховання, спеціальних знань, загальної ерудиції [5; 6; 7].

Професійна взаємодія соціального педагога з дитячими об'єднаннями, зазначають О. Балдинюк, Л. Романовська, неможлива там, де не налагоджені взаємини з дітьми, при цьому взаємодію розглядають як спільну діяльність дорослих і дітей, співпрацю та співдружність у реальних контактах один з одним. У такому середовищі виникає й розвивається особистість і дитини, і дорослого [6; 7]. Тож, очевидним є висновок про залежність ефективної побудови взаємодії, оптимальної для розвитку особистості в дитячому об'єднанні, та усвідомленні в цьому власної ролі дорослих, формуванні установок на позитивні, етичні взаємини один з одним, використанні різних ситуацій спільної діяльності.

Модель професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями цілісно подана в дослідженні О. Лісовець. Автор зазначає, що основою взаємодії є співробітництво, яке реалізується за такими напрямками: проведення соціально-педагогічної діаг-

ностики; сприяння соціально-педагогічній діяльності дитячого громадського об'єднання; допомога у створенні й реалізації спеціальних програм і проєктів; сприяння процесу формування колективу дитячого громадського об'єднання; налагодження взаємодії зі школою як найважливішим суб'єктом соціального виховання молодого покоління; здійснення профілактичної діяльності; соціально-педагогічна допомога членам дитячих спілок [5, с. 10]. До функцій, які повинні реалізовувати майбутні соціальні педагоги в процесі співробітництва із дитячими спілками, дослідник відносить діагностичну, профілактичну, виховну, правоохоронно-захисну, організаційно-управлінську та координаційно-посередницьку.

Професійний розвиток соціальних педагогів сьогодні забезпечений системою підвищення кваліфікації Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, яка є ефективною за таких умов, як змістове й організаційне поєднання курсового та міжкурсів періодів навчання через оновлення системи навчальних занять, спецкурсів й науково-практичних семінарів, тренінгів, проєктів професійного розвитку, що відповідає кваліфікаційній характеристиці та посадовим обов'язкам соціального педагога; інноваційність методів, що забезпечує перенесення акценту із знаннєвого аспекту на діяльнісний, упровадження інтерактивних методів, дискусій, ділових ігор; сформованості андрагогічної компетентності у викладачів, методистів ІППО як сукупності особистісних якостей, знань, навичок володіння сучасними технологіями та усвідомлення психолого-дидактичних особливостей навчання дорослих.

Освітні послуги інституту представлені широким вибором тематики інтегрованих курсів для соціальних педагогів шкіл „Психологічна культура особистості”, „Соціально-психологічний та психологічний патронат в ЗНЗ та ДНЗ” тощо (кафедра педагогіки та психології). Зміст фахового модуля розкривають предметно-науковий, методичний та практичний блоки. Серед тем, які дозволяють зосередитися на особливостях роботи соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями, – „Психологічні механізми формування в дітей та молоді життєвої компетентності”, „Діяльнісний підхід як методологічна основа педагогічного процесу ЗНЗ”, „Індивідуальна консультація як вид діяльності соціального педагога” ін., що в подальшому впливає на адаптацію дитини до вимог соціального середовища і створення умов для її сприятливого розвитку.

Взаємодія соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями потребує чіткого уявлення про концептуальні засади процесу виховання, зміст, форми та методи його організації, технології освітньо-виховної роботи в навчальних закладах різних типів, психологічні особливості розвитку вихованців. Для вирішення означеного завдання на курсах передбачено спецкурс „Проблеми змісту та організації сучасного виховання” та тематичні дискусії „Соціально-педагогічні технології в процесі діяльності соціального педагога”, „Система взаємодії працівників психологічної служби” тощо.

Проведення кафедрою управління освітою обласних науково-практичних конференцій („Формування світоглядної позиції підлітків”, „Формування соціальної активності учнів у дитячому об'єднанні”, „Патріотичне виховання сучасної молоді в педагогічній системі ЗНЗ”) дозволяє педагогам ознайомитися з напрацьованим педагогічним досвідом щодо залучення дітей та підлітків, зокрема соціально незахищених категорій, до дитячих осередків, презентувати власні педагогічні здобутки.

У міжкурсовий період посилюється значення консультування, яке ґрунтується на партнерських стосунках і є формою індивідуальної роботи з дорослими. Питання чинного законодавства у сфері соціального захисту дітей, дотримання норм охорони та захисту їхніх прав, задоволення соціальних потреб, координації діяльності й взаємодії всіх суб'єктів соціального виховання представлено роботою блогу Обласного центру практичної психології та соціальної роботи ЛОІППО „Школа молодого працівника психологічної служби: науково-методичне забезпечення та професійна діяльність” та консультаційних пунктів кафедри управління освітою „Місце та роль дитячих громадських об'єднань у системі виховання підростаючого покоління”, „Організація виховного процесу на засадах психолого-педагогічного проектування” тощо.

Компетентнісний підхід у підготовці педагогів до взаємодії з дитячими об'єднаннями в умовах міжкурсового періоду забезпечують проекти професійного розвитку як спеціально сконструйованого розвивального професійного середовища („Соціалізація особистості в умовах сучасного медіасередовища”, „Проектна технологія у виховному процесі”, „Забезпечення психічного здоров'я дитини у взаємодії сім'ї і школи”, „Виховна система як соціокультурна взаємодія учасників виховного процесу”).

На допомогу соціальним педагогам викладачами та методистами інституту підготовлено науково-методичні та навчальні посібники: „Виховний процес у навчальному закладі: організаційно-методичні аспекти”, „Актуальні питання інклюзивної освіти”, „Післядипломна педагогічна освіта: професійний розвиток соціальних педагогів”, „Формування комунікативної компетентності підлітка в громадському дитячому об'єднанні” тощо.

Освіта дорослих потребує андрагогічної компетентності викладачів і методистів, які з ними працюють. Їхня функція все більше змінюється: від передачі знань – до фасилітації, що передбачає надання допомоги дорослим в їхньому саморозвитку та самореалізації. Виконання цього завдання забезпечене проведенням методологічних семінарів „Сучасні методологічні засади розвитку професійних компетентностей педагогів ДНЗ та ЗНЗ у ППО” та „Теоретико-методичні засади управління загальноосвітнім навчальним закладом”, у рамках яких розглядають питання створення цілісної моделі виховної системи, використання компетентнісного підходу та потенціалу дитячих об'єднань у навчанні й вихованні дітей. Результати безперервної підготовки соціальних педагогів області до оновлення професійної діяльності та роботи з дитячими об'єднаннями постійно презентують на сайті інституту, науково-методичних виданнях інституту та міжнародних і всеукраїнських науково-практичних семінарах, конференціях.

Отже, підготовка соціальних педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти створює умови для неперервного розвитку, набуття професійних компетенцій. Практичне втілення процесу підготовки, подане в статті, узгоджується з освітніми кваліфікаційними вимогами й професійними потребами соціальних педагогів. У своїй діяльності соціальний педагог має спрямувати власні зусилля на використання виховного потенціалу дитячих громадських об'єднань як невід'ємного складника сучасного соціально-виховного простору з пріоритетністю соціально значущої й суспільно корисної діяльності, оптимальним поєднанням особистісних і колективних інтересів дітей, активною взаємодією цієї системи з навколишнім соціумом, що надалі потребує докладного розгляду.

Література

1. **Литвак Р. А.** Педагогические основы деятельности детских общественных объединений в современных условиях : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.06 / Р. А. Литвак. – Екатеринбург, 1997. – 45 с.
2. **Харченко С. Я.** Социально-педагогические основы подготовки учителя к работе с детскими общественными объединениями : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / С. Я. Харченко. – М., 1993. – 32 с.
3. **Дитячі об'єднання України у вимірах минулого та сучасного : довідник-посібник / Р. М. Охрімчук, Л. В. Шелестова, О. В. Кравченко та ін.** – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 256 с.
4. **Гуменникова Т. Р.** Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями: особистісно орієнтоване виховання : навч.-метод. посіб. / Т. Р. Гуменникова. – К. – Ізмаїл, 2009. – 177 с.
5. **Лісовець О. В.** Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 / О. В. Лісовець. – К., 2008. – 25 с.
6. **Романовська Л.** Співпраця майбутніх соціальних педагогів з дитячими громадськими об'єднаннями як чинник їхнього професійного становлення / Л. Романовська // Наук. записки. Серія : Педагогіка. – 2009. – № 1. – С. 170 – 175.
7. **Виговський В. І.** Шляхи взаємодії соціального педагога з дитячими та молодіжними громадськими організаціями / В. І. Виговський // Вісн. Житомирськ. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2005. – № 24. – С. 151 – 153.

***

Касьянова О. В. Підготовка соціальних педагогів до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями в системі післядипломної педагогічної освіти

У статті розглянуто проблему підготовки соціальних педагогів до взаємодії з дитячими громадськими об'єднаннями в системі післядипломної педагогічної освіти. На підставі аналізу основних структурних характеристик дитячих об'єднань та вивченні досвіду роботи автор визначає їхній виховний потенціал. Взаємодія соціальних педагогів з дитячими громадськими об'єднаннями полягає у сприянні соціально-педагогічної діяльності дитячого громадського об'єднання, допомозі в розробці й реалізації спеціальних програм і проектів, налагодженні взаємодії зі школою як найважливішим суб'єктом соціального виховання, проведенні соціально-педагогічної діагностики, здійсненні профілактичної діяльності тощо.

Питання підготовки соціальних педагогів до взаємодії з дитячими громадськими об'єднаннями розкрито на прикладі діяльності Луганського ОІППО. Підвищення кваліфікації соціальних педагогів забезпечується змістовим й організаційним поєднанням курсового та міжкурсівського періодів навчання через оновлення системи навчальних занять, спецкурсів, семінарів, проектів професійного розвитку, інноваційним характером методів (дискусії, ділові ігри, проекти, кейси тренінги тощо), розвитком андрагогічної компетентності викладачів та методистів інституту.

Ключові слова: дитячі громадські об'єднання, соціальні педагоги, післядипломна педагогічна освіта.

Касьянова О. В. Подготовка социальных педагогов к работе с детскими общественными объединениями в системе последиplomного педагогического образования

В статье рассматривается проблема подготовки социальных педагогов к взаимодействию с детскими общественными объединениями в системе последиplomного педагогического образования. На основе анализа структурных характеристик детских объединений, изучения опыта работы, автор определяет их воспитательный потенциал. Взаимодействие социальных педагогов с детскими общественными объединениями заключается в содействии социально-педагогической деятельности детского объединения, помощи в разработке и реализации специальных программ и проектов, сотрудничестве со школой как важнейшим субъектом социального воспитания, проведении социально-педагогической диагностики, осуществлении профилактической деятельности и т. д.

Вопросы подготовки социальных педагогов к взаимодействию с детскими общественными объединениями представлено на примере Луганского ОИППО. Повышение квалификации социальных педагогов обеспечивается содержательным и организационным наполнением курсового и межкурсового периодов обучения через обновление системы учебных занятий, спецкурсов, семинаров, проектов профессионального развития, инновационным характером методов (дискуссии, деловые игры, проекты, кейсы тренинги и т. д.), развитием андрагогической компетентности преподавателей и методистов института.

Ключевые слова: детские общественные объединения, социальные педагоги, последиplomное педагогическое образование.

Kasyanova O. V. Preparation of social pedagogic trainers for work with children's public organizations in system of after graduate teacher training education

In the article the problem of preparation of social pedagogic trainers to interoperation with children's public organizations in the system of after graduate teacher's training is studied. On the basis of analysis of structural characteristics and experience learning author determines the educational potential of children's associations. Interaction of social teacher with children's public associations lies into assistance of social-pedagogic activity of children's public organization, assistance in development and realization of social programs and projects, cooperation with school as mostly important subject of social education, social pedagogic diagnostics, implementation of preventing activity.

Issues of preparation of social teacher trainers to interact with children's public organizations are presented on the example of Lugansk Institute of After-Graduate Education. Development of qualification of social teacher trainers is ensured by intentional and organization contents of courses and intercourse training period through renovation of studies system, special courses, seminars, projects of professional development, innovative character of methods (discussion, business games, projects, case-trainings); development of andragogical competence of trainers and Methodists of the Institute.

Key words: children's public organizations, social teacher trainers, after graduate teacher training education.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.